

АНАЛІТИЧНО-ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Досліджуються основні питання протидії корупції на міжнародному рівні з метою формування рекомендацій для здійснення антикорупційної політики в Україні.

Ключові слова: *корупція, протидія корупції, механізми боротьби з корупцією, стратегія боротьби з корупцією, досвід протидії корупції.*

Исследуются основные вопросы противодействия коррупции на международном уровне с целью формирования рекомендаций для осуществления антикоррупционной политики в Украине.

Ключевые слова: *коррупция, противодействие коррупции, механизм борьбы, с коррупцией, стратегия борьбы с коррупцией, опыт противодействия коррупции.*

In the article investigational basic questions of counteraction a corruption at an international level with the purpose of forming of recommendations for realization of anticorruption policy in Ukraine.

Key words: *corruption, counteraction a corruption, mechanism of fight, with a corruption, strategy of fight against a corruption, experience of counteraction a corruption.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиліть проблема протидії корупції почала набувати транснаціонального характеру. У зв'язку з тим, що на національному рівні держави почали визнавати проблему неефективності внутрішніх політик протидії корупції, міжнародна спільнота вдалася до консолідації своїх дій. Саме об'єднання зусиль надало можливість прийняти нормативно-правові документи, які створили підґрунтя для формування щораз результативніших антикорупційних політик державами світу. На окрему увагу заслуговує вивчення позитивного досвіду розвинутих країн для здійснення ефективних дій у сфері подолання корупції в державах, де ця проблема набула загрозливих масштабів.

Мета статті. Дослідити міжнародні нормативно-правові акти та досвід розвинутих держав світу у сфері протидії корупції для

подальшого вироблення рекомендацій у сфері антикорупційної політики України.

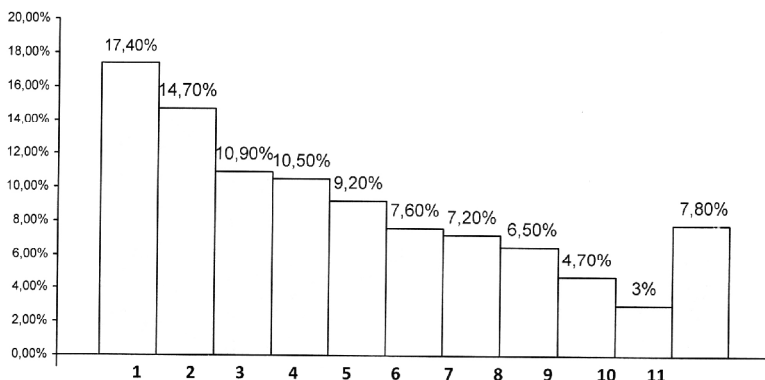
Стан дослідження. Проблемою міжнародного досвіду протидії корупції займалося чимало вітчизняних та іноземних науковців, результати їх праці, зокрема, продемонстровано у літературних джерелах [2, 3, 4, 8, 11]. Однак ця тема потребує подальшого опрацювання для виокремлення елементів, які б можна було імплементувати у вітчизняну антикорупційну політику.

Вклад основних положень. Як свідчать історичні дані, корупція існувала у суспільстві завжди з моменту виникнення держави. Чи то за життя древніх філософів, чи то за правління імператорів Росії, чи, навіть, за радянської доби хабарництво існувало, як таке, тільки його по-різному трактували. Так, у Корані корупція описується як гріх, за який настає прокляття, а за час правління князя Меньшикова корупція була вкорінена у російське суспільство, як ідея, що політичною владою можна користуватися для власного незаконного збагачення [1]. Також слід зазначити, що існування корупції у соціалістичному суспільстві заперечують теорії радянських часів, які наголошували, що таке негативне явище може бути притаманне структурі капіталістичного суспільства [2, ст. 8–13]. Тому сьогоденна «пухлина» на тілі суспільства має довгу історію – вдосконалювалась вона так само поступово, як і законодавство, яке приймалося для боротьби з нею.

У зв'язку з існуванням довготривалого періоду поширення корупції, існує чимало причин, які створюють передумови та сприяють подальшому вкоріненню в соціальну свідомість.

Так, у міжнародних дослідженнях (рис. 1) наводиться ряд причин поширення корупції по країнах світу, зокрема, в Україні.

Досліджуючи результати міжнародних самітів та конференцій, можна стверджувати, що хабарництво нині поширене в усіх державах: які б'ють на сполох через невпинне зростання корупції та тих, які заперечують існування цього явища в їхньому суспільстві; з ринковою економікою і достатнім рівнем демократії та з командною економікою і тоталітарним політичним режимом; де службовці отримують недостатню заробітню плату та в країнах, де заробітна плата службовців відповідає їхнім потребам. Перші міжнародні спроби активувати боротьбу з корупцією відбулись на міжнародній конференції з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією у 1982 році у Вашингтоні. Наступні конференції та саміти, на яких піднімалися питання корупції, проводились з певною періодичністю і систематично, що зробило свій внесок у зміцнення потенціалу, скерованого на боротьбу з корупцією та збагачення досвіду окремих держав.

1. Зловживання службовим становищем
2. Відсутність належного контролю за діями чиновників з боку правоохоронних органів
3. Складне та недосконале законодавство
4. Відсутність щирого бажання у вищого керівництва країни боротися з корупцією
5. Звичка населення вирішувати все за допомогою корупції
6. Неefективний внутрішній контроль в органах влади
7. Низький рівень поінформованості населення про процедури і правила в державних органах
8. Бюрократія
9. Відсутність чітких процедур і правил в діяльності державних установ
10. Низькі зарплати в державних чиновників
11. Інше

Рис. 1. Причини поширення корупції

Джерело: Проект «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції».

Найефективнішими та найрезультативнішими для історії виявились:

– Міжнародний семінар під егідою ООН з проблем корупції у сфері державного управління (1989 р., Гаага), результати якого стали передумовою розгляду цієї проблеми на Восьмому конгресі ООН;

- IX Конгрес ООН в Каїрі 1995 р., боротьба з корупцією була однією з основних тем;
- Симпозіум (березень 1996 р., Париж), де обговорювався комплекс проблем подолання корупції [3, ст. 40–41];
- VII Міжнародна конференція проти корупції (1997 р., Перу), в якій взяли участь 93 країни (однією з них була й Україна);
- IX Міжнародна Антикорупційна Конференція (1999 р., ПАР), на якій було визнано корупцію найбільш негативною спадщиною XX століття [4, с. 24].

У травні 1999 року була створена «Група країн проти корупції» з метою оцінки рівня корупції в державах-членах організації, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією.

Як уже зазначалось вище, на VII Міжнародній конференції проти корупції 1997 року було визначено основні завдання для перемоги у боротьбі з корупцією. І вже тоді було сказано про глобальну боротьбу, до якої необхідно залучити Світову Організацію Торгівлі для охорони світової торгівлі, Міжнародну асоціацію прокурорів та Міжнародну адвокатську асоціацію для розробки проектів законодавства про переслідування і викорінення корупції, різноманітні міжнародні асоціації бухгалтерів та аудиторів для контролю за усіма фінансовими операціями [5, с. 278–279].

Боротьба з корупцією до 90-х років минулого століття велась державами самостійно, окремо від інших. На сьогодні протидія і викорінення цього негативного явища стало прерогативою суспільства на міжнародному рівні. Відтоді старання і зусилля окремих держав підтримується міжнародною співпрацею.

Щоб не залишатись наодинці з стрімко зростаючою перепорою в розвитку суспільства і не записувати корупцію у внутрішню проблему окремої держави міжнародне суспільство все більше сприяє багатосторонньому співробітництву з державами, які потребують допомоги.

Одним з виявів співробітництва є підписана уповноваженими на те представниками країн Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Держави-учасниці цієї Конвенції, «будучи переконаними в тому, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею, ...» [6] домовились про співробітництво. Конвенція застосовується до запобігання, розслідування та кримінального переслідування за корупцію та до призупинення операцій

арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів, визнаних такими згідно з цією Конвенцією.

Цілями цієї Конвенції є:

- сприяння посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне та дієве запобігання корупції, і боротьбу з нею;
- заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги у запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема, в поверненні активів;
- заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном [6].

Схожою за своїм змістом є Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією, підписана 27 січня 1999 року державами, які переконані в необхідності здійснювати у невідкладному порядку спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і впровадження превентивних заходів.

Згідно з цією Конвенцією сторони якнайтісніше співпрацюватимуть одна з одною згідно з положеннями відповідних міжнародних договорів про міжнародне співробітництво у кримінальних справах чи домовленостей, досягнутих на основі однакового законодавства чи законодавчої взаємності, а також із дотриманням їхнього національного законодавства з метою розслідування та переслідування кримінальних злочинів, що визначені цією ж Конвенцією.

Досліджуючи результати міжнародних самітів та конференцій, можна стверджувати, що хабарництво нині поширене в усіх державах: які б'ють на сполох через невпинне зростання корупції та тих, які заперечують існування цього явища в їхньому суспільстві; з ринковою економікою і достатнім рівнем демократії та з командною економікою і тоталітарним політичним режимом; де службовці отримують недостатню заробітну плату та в країнах, де заробітна плата службовців відповідає їхнім потребам.

Перші міжнародні спроби активувати боротьбу з корупцією відбулись на міжнародній конференції з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією у 1982 році у Вашингтоні. Наступні конференції та саміти, на яких піднімалися питання корупції, проводились з певною періодичністю і систематично, що зробило свій внесок у зміцнення потенціалу, скерованого на боротьбу з корупцією та збагачення досвіду окремих держав.

Розглянувши ознаки і значення боротьби з корупцією на транснаціональному рівні, можна проаналізувати, як вирішується ця проблема в різних країнах світу (рис. 2).

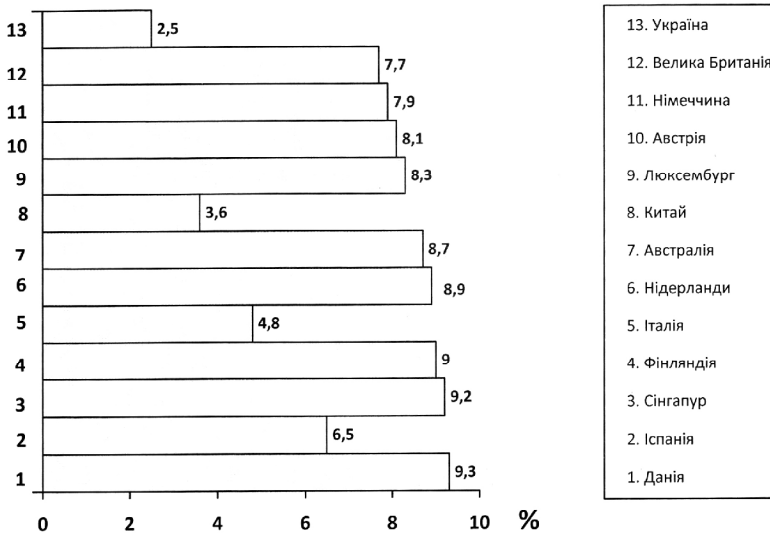

Рис. 2. Індекс сприйняття корупції вибірково по країнах світу

Джерело: Трансперенсі Інтернешнл.

Так, у Польщі на корупцію впливають історичні чинники, які є характерними й для більшості країн пострадянського блоку. Схильність до оминання закону задля залагодження справ та перевищення свого офіційного становища для реалізації особистих інтересів було буденною справою. Корупції в країні також сприяє постійно триваюча трансформація устрою. Проте, незважаючи на всі ці чинники, наші сусіди визнали, що корупція є явищем, якому потрібно й можливо протистояти [4, с. 24].

Обміркувавши всі ці проблеми та їх причини, було вироблено кілька ідей щодо подолання корупції. Насамперед, робота була спрямована на надійне і сильне керівництво, яке розглядається як основний суб'єкт, що може підготувати і здійснити антикорупційну реформу, заручившись підтримкою громадян з метою побудови громадянського суспільства та успішного проведення реформ. Наступним кроком були заходи для утвердження верховенства права, формування міцної фінансової системи державного управління, створення умов для нормального функціонування державного сектора, створення та розповсюдження спеціальних наглядових комі-

сій. Ще одним з вагомих кроків наступу на корупцію є допомога існуванню вільної преси [7, с. 45].

Італія є ще однією державою, де над вирішенням цієї проблеми плідно працюють пліч-о-пліч як громадські організації, так і державні установи. В країні створено на державному рівні спеціальну Генеральну Раду з боротьби з організованою злочинністю при Міністерстві внутрішніх справ [5, с. 282–284]. Генеральну Раду очолює міністр внутрішніх справ і до її складу входять: голова поліції, головнокомандуючі карабінерів і фінансової поліції, директор Слідчого управління з боротьби з мафією та директор служби безпеки. Основними завданнями цього державного органу є розробка стратегії боротьби зі злочинністю та розподіл завдань для кожного поліцейського формування [8, с. 43].

Вагомий вплив у боротьбі з корупцією в Італії має принцип розподілу влади та незалежність її судової гілки від урядового впливу і втручання парламенту, уряду.

Цікавим фактом, який заслуговує на увагу, є те, що в Італії встановлено верховенство обов'язкового провадження в усіх справах. Виконання принципу нерозслідування злочину є злочином само по собі й тим фактором, який вагомо допоміг у боротьбі з цією глобальною і стійкою проблемою.

Великобританія – країна, яка має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Британці прийняли перший закон про корупцію в державних органах ще у 1889 році. Далі реакції суспільства на поширення корупції вилились в закони про попередження корупції в 1906 та 1916 роках [9].

Британці дотримуються позиції, згідно якої важливу роль у боротьбі з корупцією має громадська думка, яка також дала оцінку результатів діяльності Столичної поліції та поліції графства Мерсісайд. Ці два автономні підрозділи були створені у Великобританії для боротьби з розглядуваним соціально-політичним явищем у поліцейських структурах. У обох підрозділах інформація добувається шляхом проведення таємних операцій, допитів та бесід з постійними чи непостійними інформаторами, поліцейськими та шляхом надсилання інформаційних запитів у департаменти, що займаються розглядом скарг загального характеру. Після перевірки повідомлень та всієї інформації агентурним способом питання вирішується вже в процесі слідства, чи йти по лінії дисциплінарного стягнення або, порушувати кримінальну справу.

Впродовж останніх років британські підрозділи по боротьбі з корупцією працювали над розробленням стратегії, в якій основні положення полягали в наступному:

- перевірка кандидатів на посади поліцейських;
- політика обмеженого доступу до інформації та розмежування рівнів такого доступу;
- постійне стеження за станом поліцейської етики.

Загалом системі, розробленій для боротьби з корупцією у поліцейських структурах, притаманні такі особливості:

- автономність та незалежність фінансування антикорупційних підрозділів;
- поєднання превентивних заходів із заходами покарання;
- невідворотність покарання за корупційні діяння [10, с. 192].

Безпосередньо корупційні діяння у Великобританії відстежує заснований у 1994 році Комітет Нолана. Цей орган зосереджує свій вплив здебільшого на тих ділянках суспільного життя, які найбільше турбують населення. За результатами діяльності Комітету палатою Громад парламенту було прийнято рішення розголошення сторонніх заробітків членів парламенту [9].

На американському континенті також ведеться активна боротьба з корупцією. У США накопичено найбільший досвід боротьби з цим явищем. Вперше «на високому рівні» це питання стало предметом обговорення ще у 1929 році.

Важливим кроком у боротьбі з корупцією було створення у 1970 році Національної ради по боротьбі з організованою злочинністю. Американське кримінальне законодавство складається з федерального кримінального законодавства та кримінальних кодексів окремих штатів.

У боротьбу з корупцією у США втягнута велика кількість державних і недержавних органів і організацій. Найбільший внесок здійснюють Міністерство юстиції США, головним підрозділом по боротьбі з організованою злочинністю є Федеральне бюро розслідувань. Також в міністерстві функціонують ще три органи, які вносять свою частку в цю боротьбу: служба міграції та натуралізації, служба судових виконавців та служба юридичної допомоги.

Важливою також є допомога і Міністерства фінансів США, Міністерства праці США, митної служби, поштової служби та Департаменту США [5, с. 288–289].

Федеральне законодавство передбачає обмеження ділової активності колишніх державних осіб після звільнення з органів державної влади. Упродовж одного року після звільнення на пенсію колишній державний службовець високого рангу не має права представляти чий-небудь інтереси з будь-яких питань перед тим відомством, в якому він працював.

Яскравим представником антикорупційної діяльності є й Російська Федерація [11, с. 57–62]. У Росії прийнятий Федеральний закон про боротьбу з організованою злочинністю, який визначає ряд спеціальних органів з боротьби з організованою злочинністю:

- спеціалізований підрозділ з боротьби з організованою злочинністю Генеральної прокуратури;
- спеціалізований підрозділ з боротьби з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ;
- спеціалізований підрозділ з боротьби з організованою злочинністю Федеральної служби безпеки Російської Федерації.

Також Радою Міжрегіональної асоціації «Сибірська згода» була заснована координаційна рада з боротьби зі злочинністю, на основі якої створені обласні штаби з координації боротьби з тероризмом в областях Російської Федерації [8, с. 40].

Висновки. Корупція вже вийшла на рівень таких руйнівників соціуму, як техногенні, екологічні і демографічні глобальні проблеми сучасного суспільства. Розглянувши стан боротьби з корупцією в світі загалом та в окремих розвинутих державах зокрема можна стверджувати, що таке соціально-політичне явище, як корупція, має місце в усіх країнах, але з різним відсотком поширення та різними формами участі у корупції урядових структур. Ця проблема суспільства вразила різні держави в різні періоди їх розвитку, але саме зараз питання протидії набуває особливої актуальності. За діями держав світу можна спостерігати щораз більші намагання консолідації зусиль у цій сфері.

Важливим елементом є те, що Україні варто при здійсненні національної антикорупційної діяльності переймати цей досвід з адаптацією до національних умов. Також Україні слід приєднатись до об'єднаних зусиль інших держав для координації дій як противагу взаємодії організованих корупційних груп у міжнародному масштабі.

1. А не учредить ли орден Меньшикова? // Інформаційний бюлетень. – 1999. – 9 квіт.

2. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія / М.І. Мельник. – К.: Атіка, 2001. – 304 с.

3. Рязанов Е.П. Уголовно-правовые проблемы борьбы с коррупцией: материалы научно-практич. конф. «Коррупция в России: состояние и проблемы». – М., 1996. – С. 40–41.

4. Проект «Доступ до інформації та протидія корупції. Досвід Польщі» РНГО «Центр Соціального Партнерства». – С. 24.

5. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є.В. Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.

6. Конвенція ООН проти корупції // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.
7. Правова держава та корупція. Чому корупція небезпечна для розвитку бізнесу. – К., 1999. – с. 45
8. Корупція як негативне соціальне явище: шляхи її подолання в Україні та міжнародний досвід / [Різак І.М., Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Черський В.І., Белов Д.М.]. – Ужгород: Ліра, 2004. – С. 43.
9. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. [Ефектронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/uk/strategy/69/244.html>
10. Куліш А. Досвід боротьби з корупцією в поліції Великої Британії / А. Куліш. – Право України. – 2005. – 192 с.
11. Коррупция в мире и международная стратегия борьбы с ней: монография / В.А. Номоков. – Владивосток, 2004. – 200 с.

УДК 339.92: 332.14

І.Г. Бабець

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Досліджуються методи оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки регіону. Існуючу методика доповнено показниками, що дозволяють оцінити науково-технологічну компоненту міжнародного співробітництва, визначені порогові значення цих індикаторів.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека, високотехнологічний експорт, технологічна залежність, порогові значення індикаторів, інтегральний індекс безпеки

В статье исследуются методы оценки уровня внешнеэкономической безопасности региона. Существующая методика дополнена показателями, которые позволяют оценить научно-технологическую составляющую международного сотрудничества, определены пороговые значения этих индикаторов.

Ключевые слова: внешнеэкономическая безопасность, высокотехнологический экспорт, технологическая зависимость, пороговые значения индикаторов, интегральный индекс безопасности

